

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت
د لوړو زده کړو وزارت
بېنوا لوړو زده کړو مؤسسه
Islamic Republic of Afghanistan
Ministry of Higher Education
Benawa Institute of Higher Education

بېنوا د لوړو زده کړو مؤسسه کې
د علمي خپلواکۍ اصول

ترتیب کوونکي: عبدالمتمین مزمل د علمي چارو مرستیال

تائیدونکی: بېنوا د لوړو زده کړو مؤسسې علمي شورا

کال: ۱۳۹۸ هـ ش

لړلیک

- موخه: 1
- لومړۍ برخه: د علمي خپلواکۍ تاریخي مخینه او معنا: 1
- د علمي خپلواکۍ عصري تعریف: 1
- دوهمه برخه: د علمي خپلواکۍ اصول: 2
- ۱- امانت: 2
- ۲- مسؤلیت: 2
- ۳- بهتري: 3
- ۵- د ټولنې د باورونو مراعاتول: 3
- درېمه برخه: د علمي خپلواکۍ غوښتنې 3
- لومړۍ: د پوهنتون مسؤلیتونه: 3
- دوهم: وظیفوي صلاحیتونه: 3
- ۱- د تفکر خپلواکي: 4
- ۲- د اختیار او غوره کولو خپلواکي: 4
- ۳- د څیړنې خپلواکي: 4
- ۴- د انسان د کړنو درجې: 4
- پنځه برخه: د لوړو زده کړو موسسې خپلواکي: 5
- د اکاډمیکې خپلواکۍ عناصر: 5
- ۱- مالي او اداري استقلال: 6
- ۲- تاسیسي خپلواکي: 6
- ۳- د علمي کادر خپلواکي: 6
- ۴- د محصلینو خپلواکي: 6
- د علمي خپلواکي پر وړاندې خنډونه: 6
- ۱- سیاسي عامل: 6
- ۲- ټولنیز عامل: 7
- ۳- اقتصادي عامل: 7

د علمي کادر غړي، کارکونکي او محصلينو د علمي خپلواکۍ پالیسي

موخه:

پوهنتونونه او د لوړو زده کړو مؤسسې علمي بنسټونه دي او په ملي او نړيوال کچه يو لړ اکاډميک پروتوکولونه لري چې له مخي ټي مؤسسه، علمي کادر، محصلين او کارمندانو ته د ازادانه فعاليت لپاره اصول ټاکل سوي تر څو د يادو اصولو په رڼاکې هر يو په خپل ځای کې په خپلواکه توگه فعاليت وکړي، دغه پالیسي د همدې موخې لپاره ترتيب سوه ترڅو بينوا د لوړو زده کړو مؤسسې استادان، محصلين او کارمندان په خپله کاري ساحه کې ورڅخه استفاده وکړي.

لومړۍ برخه: د علمي خپلواکۍ تاريخي مخينه او معنا:

د علمي او اکاډميکي خپلواکي موضوع ډيره پخوانۍ ده چې د عرف له مخې عملي کيږي، که څه هم د نړۍ د ډيرو پوهنتونونو په رسمي مکاتيبو کې د خپلواکي تر عنوان لاندې نه ليکل کيږي، د علمي خپلواکي مفهوم دادی چې پوهنتونونه په اداري، علمي او مالي چارو کې مستقل دي او خپلې چاري په خپله خوښه پرته له خارجي فشار څخه پرمخ وړي، استادان په تدريس، څيړنو، د نظر په ښکاره کولو او د اړوند موضوعاتو په اړه مجالسو او پرېکړو کې گډون کوي او محصل ته د دې حق ورکول کيږي چې پرته له توپير سلوک څخه خپلې زده کړي او خپله رشته په خپله انتخاب کړي.

د علمي خپلواکۍ عصري تعريف:

اوسني عصر کې د علمي خپلواکي مفهوم دادی چې د لوړو زده کړو مؤسساتو علمي کادر او د تحصيلي پروسې استادان په تفکر کې خپلواک دي، مگر هغه چې د عقل خپلواکي ورته وائي هغه بيا د علمي خپلواکي پخوانی مفهوم دی چې خورا اوږده تاريخچه لري.

د (ليما) نړيوال اعلان چې په ۱۹۸۸ کې صادر سو پر دې تاکيد کوي چې اکاډميکه خپلواکي پدېکې نغښتې چې علمي کادرونه په انفرادي او ټولنيز ډول د معلوماتو په لاسته راوړلو، د علم په غني کولو او د ټولني په خدمت کې ورڅخه په گټه اخيستلو کې خپلواکي لري، په خپلواکۍ سره کولی سي څيړنې تر سره کړي، نوښت وکړي او لاسته راوړنې، نتايج او معلومات د لکچرونو، مقالو او کانفرانسونو له لارې له نورو سره شريک کړي.

د لوړو زده کړو خپلواکي په دي معنا دی چې پوهنتونونه او د لوړو زده کړو مؤسسات په خپلو داخلي پريکړو او د کارونو په اداره کولو کې د دولت او ټولنې له نورو قوتونو تر تسلط څخه خپلواکه دي. (اعلان ليما ۱۹۸۸ ، ص ۲)

علمي خپلواکي د تعليمي وظائفو او اداري اجرا آتو لپاره ډيره مهمه ده، د لوړو زده کړو اړوند اشخاصو ته لازمه ده چې خپل حق و پېژني او د اجرا آتو په سرته رسولو کې چاته د مداخلې حق ور نه کړي او د دولت يا بلې مرجع له فشار څخه ونه ويريږي.

د بشري حقوق نړيوال میثاق له مخې دولت مسؤلیت لري چې د پوهنتونو او لوړو زده کړو علمي خپلواکي څخه په کلکه د فاع وکړي او محتاج محصلینو ته زمینه برابره کړي چې خپل تحصیل ته ادامه ورکړي ترڅو د بی وسی له کبله د لوړو زده کړو له حاصلولو څخه پاته نه سي.

ټول دولتونه او د لوړو زده کړو مؤسسات دنده لري چې د محصلینو حقوقو ته احترام وکړي او په قومي، ملي او نړيوال مسائلو کې دوی ته حق ورکړي چې خپل نظریات بیان کړي.

دوهمه برخه: د علمي خپلواکۍ اصول:

علمي او اکاډمیکه خپلواکي ځینې اصول لري چې له مخې ئې ټولو استادانو باندې لازمیږي چې محصلینو ته داسې موضوعات تدریس نه کړي چې فکري جدول رامنځته کوي یا د ټولنې مذهبي اساسات او اخلاقو سره په ټکر کې وي یا هم سیاسي ستونزه ایجادوي.

دلته خپلواکي مطلقه نه ده بلکه نسبي ده، علمي خپلواکي کې د تجربو کولو خپلواکي ده په دې معنا چې استادان پرته له دې چې د عواقبو څخه وویږي چې تجربې کولی سي، د دې موضوع تائید د علمي خپلواکۍ د بنسټونو د اعلان څخه هم معلومیږي هغه چې به ۱۹۴۰ م کال کې نشر- سوی وه هلته راغلي وه چې د لوړو زده کړو مؤسسات د ټولنې عام مصلحت لپاره کار کوي او په دې برخه کې د افرادو او مؤسساتو مصلحت ته ډیره پاملرنه نه کوي، او عام مصلحت علمي حقائقو ته د رسیدو لپاره په ازادو څیړنو او د هغو په تشهیر ولاړدی.

قوي اراده چې په ښکاره او واضحه بنسټونو ولاړه وي انسان کې د محرکې قوې حیثیت لري چې په اساس ئې افعال او اقوال صورت نیسي، د مرېي اخلاص، اخلاق او فکري لید لوری هغه مهم اساس ګڼل کیږي چې له مخې ئې علمي خپلواکي مضبوطیږي، د اقوالو او اعمالو تر منځ توافق رامنځه کیږي د تناقض او تنافر مخه نیول کیږي، هغه څه چې ویل کیږي هم هغه شیان په عمل کې لیدل کیږي، اعمال د اقوالو ترجمانی کوي چې په نتیجه کې حقیقي خپلواکي رامنځته کیږي، د علمي خپلواکي لپاره لاندې اصول او بنسټونو ټاکل سوي:

۱- امانت:

د امانت څخه موخه داده چې دنده په ښه توګه اداء سي، استاد خپله تدریسي دنده په بشپړه توګه سرته ورسوي، د محصلینو سره د محبت او احترام په چوکاټ کې ارتباط وساتي، محصلین د معلوماتو لاسته راوړلو په موخه شته امکاناتو څخه استفاده وکړي، څیړنې او نتایج ئې له نورو سره شریک کړي.

۲- مسؤلیت:

خپلو اړوندو کارونو ته ژمنتیا او په ټاکلي وخت، په ښه طریقه د ورسپارل شویو کارونو او وظائفو اجراء کولو ته وائي.

علمي خپلواکي مسؤلیتونو ته د ژمنتیا پر اساس راځي ځکه چې خپلواکي د مسؤلیت نه پرته نسي- راتللی، له دې کبله د حقوقو سره وجائب او مسؤلیتونه تړلي وي، په اکاډمیکې ټولنې باندې لازم ده چې د خپلې خپلواکي څخه مسؤلانه استفاده وکړي ترڅو د قانوني نیوکې لاندې رانسي.

۳- بهتري:

خپل وخت په داسې شيانو کې مصرفول چې خیر ئي ده او ټولني ته رسېږي.

۴- جرأت:

د حق ویل او له ډار څخه پرته له حق څخه د فاع کولو څخه عبارت دی. جرأت هغه وخت منل سوی انساني صفت گڼل کیږي چې د حق په ویلو کې وکارول سي.

۵- د ټولنې د باورونو مراعاتول:

پوهنتونونه په فضاء کې ژوند نه کوي بلکه د ټولنې لپاره د ټولنې په منځ کې خدمت کوي، نو مناسبه داده چې استاد، محصل او ټول اداري پرسونل د علمي خپلواکي څخه په کټه اخیستنه کې د ټولنې باورونو ته احترام وکړي. (الاکادیمه فی التعلیم ابولیل ص ۱۹۹۲)

دریمه برخه: د علمي خپلواکۍ غوښتنې

علمي خپلواکۍ غوښتنې لري چې مهمې ئي په لاندې ډول دي:

لومړۍ: د پوهنتون مسؤلیتونه :

د پوهنتون مسؤلیتونه او وجائب د علمي او اکاډمیکو فعالیتونو د اجراء لپاره خورا مهم دي چې په لاندې کرښو کې ورڅخه یادونه کوو:

۱- د آزاد رقابت له لارې د ضوابطو په رڼا کې لوړ علمي کادرونه گمارل.

۲- د پوهنتون په داخل کې د هر ډول سیاسي، مذهبي، تنظیمي فعالیتونو څخه ډډه کول ترڅو د فکري، عقیدوي، قومي او فرهنګي اختلافاتو د رامنځته کیدو مخنیوی سوی وي.

۳- د استادانو، محصلینو او اړوند اداري پرسونل په منځ کې پوهنتوني اخلاق ترویجول ترڅو وکولی سي په عملي توګه لومړۍ په خپل ځان کې او بیا په ټولنه کې بدلون راولي او پوهنتوني اخلاق او ثقافت خپلې ټولنې ته انتقال کړي.

دوهم: وظیفوي صلاحیتونه:

د پوهنتون وظیفوي صلاحیتونه په کار اچول هغه مهمه برخه ده چې د ټولنې علمي پروسې د سیر ضمانت کوي چې په لاندې ډول ورڅخه یادونه کوو:

۱- څارنه او ارزونه: د پوهنتون د اداري کارکونکي د کارونو ارزونه باید په دوامدار ډول جریان ولري.

۲- د نظم او دسپلین اړوند کمېټه ایجادول ترڅو هغه موارد په نښه کړي چې هلته د وظیفې له میکانیزم په رڼا کې تادیبې جزاء ورکړي.

۳- د پوهنتون په پرمختګ کې د محصلینو د سالمې ونډې او مشارکت څخه مننه کول.

۴ — علمي خپلواکي له غوښتنو څخه يوه داده چې علمي کادر د حايي او وظيفوي مصؤنيت څخه برخمن وي ځکه چې کارکونکي تر هغه په ډاډه زړه کارنسي کولای ترڅو نوموړی ډاډ ونه لري.

څلورمه برخه: د علمي خپلواکۍ اړخونه:

علمي خپلواکي مختلف اړخونه لري چې راتلونکو برخو کې روښانه کيږي:

۱- د تفکر خپلواکي:

د اکاډميکي خپلواکي مهم رکن په ډېکې نغښتۍ چې فرد په دې توان ولري چې د خارجي فشار څخه پرته په پوره ډاډ او اطمینان سره خپله رایه ښکاره کړی سی.

۲- د اختیار او غوره کولو خپلواکي:

په دې معنا چې فرد وکولای سي په خپله خوښه د څو متعددو شيانو او بدیلونو له جملې څخه یو ئې غوره او انتخاب کړي.

۳- د څېړنې خپلواکي:

هرمحصل خپلواکي لري چې د خپلې وړتیا سره سم په موضوعاتو کې څېړنې وکړي، د ژوند په چارو کې نوښت رامنځته کړي، د تعصب څخه پرته حقیقت ته درسیږي او موخه مناقشه او سالم نقد وکړي.

۴- د انسان د کړنو درجې:

انسانې کړنې د اړتیا او معقولیت په رڼا کې درجه بندي کيږي.

(الجعیني، ۱۹۹۷، ص ۱۳۲-۱۳۶)

د علمي کادر خپلواکي:

علمي کادر د تدریسي- میتود په ټاکلو او محصلینو ته د علمي نتائجو په وړاندې کولو کې خپلواکي لري هېڅوک حق نه لري چې په ده قید ولگوي یا ئې د څېړنو د نشر- څخه منع کړي، دا ځکه چې مدرسین او علمي کادرونه اداري کارکونکي نه دي بلکه د تحصیلي پروسې غړي دي، د اکاډميکي خپلواکۍ له مخې دوی ته دا حق ورکول سوی ترڅو د علم په لټه کې د دوی پروړاندې ټول ممکنه موانع لمنځه یووړل سي او علم ته د لاسرسي لپاره ټولنې دروازې خلاسې پاته سي. (محافظه، ۱۹۹۴، ص ۲۲۷)

دلته عمومي اتفاق په ډېکې سته چې د پوهنتون علمي کادر او محصلین د دولت په عمومي سیاست کې برخه واخلي، ځکه چې دا مهمه وطني وظیفه ده، پوهنتون په دوه شرطونو سره کولای سي په سیاست کې برخه واخلي:

لومړي: علمي کادر باید خپل علمي موقف د کوم ځانگړي سیاسي حزب د اهدافو او فکر د ترویج لپاره په داسې مهال چې تردې دمه پوهنتون کې د علمي کادر غړی وي استعمال نکړي.

دوهم: د پوهنتون انگرې د حزبي او تنظیمي فعالیتونو څخه وژغورل سي.

د افغانستان اسلامي جمهوریت دولت د عدلي وزارت فوق العاده (۱۱۹۵) گڼه کې د ملکې لوړو زده کړو قانون تصویب کړی او په ۱۳۹۴ ل — کال د لړم په (۹) د جمهور رئیس محمد اشرف غني له خواتو شیع سوی، د نوموړي قانون په دوه دېرشمه ماده کې د لوړو زده کړو د مؤسسې خوندیتوب (مصنویت) په اړه داسې راغلي:

(۱) د لوړو زده کړو مؤسسه، هغه علمي کانون دی چې مېرمنې ټاکلې دندې په غاړه لري او له هر ډول سیاسي، مذهبي، قومي، سمې او ژبنیو فعالیتونو څخه خوندي ده.

(۲) د لوړو زده کړو مؤسسې هېڅ کار کوونکی، له جملې علمي او اداري کادر غړي، نشي کولای، د تدریس، علمي، اداري فعالیتونو او کاري روابطو له لارې، د خپلو ډله ییزو او سیاسي موخو په منظور، نفوذ او بهر برادري (گټه اخیستنې) وکړي.

(۳) هېڅ دولتي او نا دولتي ارگان نشي کولای، د لوړو زده کړو د وزارت او مؤسسې په علمي او اکاډمیکو چارو کې لاس وهنه وکړي.

(۴) ددې مادې په (۱،۲ او ۳) فقرو کې له درج شوو حکمونو څخه سر غړوونکی، تر عدلي تعقیب لاندې نیول کېږي.

پنځه برخه: د لوړو زده کړو مؤسسې خپلواکي:

د لوړو زده کړو مؤسسې خپلواکي څخه هدف داده چې مؤسسه په پوره ډاډ او سلامتیا سره خپل فعالیت ته ادامه ورکړي او د هر ډول خارجي فشار او گواښ څخه په امن وي. علمي خپلواکي او د پوهنتونو خپلواکي د لوړو زده کړو هغه لومړني شرطونه دي چې علمي لاسته راوړني او پرمختګونه ورپورې تړلي.

پوهنتون په اداري او مالي برخو کې خپلواکي لري، هېڅ یو سیاسي، دیني او ټولنیزو ارگان حق نلري چې د پوهنتون علمي کادر په ټاکلو، عزلولو یا ترفیع کې مداخله وکړي همدا راز په مالي چارو کې پوهنتون خپلواک دی د خپلو قوانینو په رڼا کې مالی چاري تنظیموي څوک پکې د مداخلې حق نلري. (محافظه، ۱۹۹۴، ص ۵۳)

د پوهنتونونو متعدد مالي موارد هغه مهم اسباب دی چې د پوهنتونونو خپلواکي تضمینوي او د نورو له مداخلې څخه ئي ژغوري څومره چې په مالي برخه کې پوهنتون مستغنی وي او مالي سرچینې ئي پراخه وي هغومره ئي استقلالیت قوي او مضبوط وي بالعکس محدودې مالي سرچینې پوهنتونونه د خپلواکۍ له پلوه گواښي او د تمیلوونکې جهت تر تسلط لاندې ئي راولي.

د اکاډمیکي خپلواکۍ عناصر:

اکاډمیکه خپلواکي مختلف عناصر لري چې په لاندی مواردو کې ئي یادو لای سو:

۱- مالي او اداري استقلال:

پدې معنا چې پوهنتون په مالي او اداري برخه کې مستقل دي د چا له تاثیر لاندې نه دی، د استادانو، اداري پرسونل ټاکل تر فیع تنزیل، انفکاک په خپله خوښه د خپل داخلي طرز العمل په رڼا کې ترسره کوي همدا راز په مالي برخه کې د خپل داخلي طرز العمل په رڼا کې مصارف کوي او د چا د اغیز لاندې نه دی.

۲- تاسیسی خپلواکي:

یعنې د پوهنځیو، د بیارتمنتونو او اړوند علمي مراکزو په تاسیس کې خپلواکي لري، د نصاب او کریکولم په مفرداتو کې اضافه کول، تعدیلول او لغول کول هم د دوی کار دی، د داخلي طرز العمل جوړول، د ازموینو انعقاد، د دیپلومونو او شهادتنامو ورکول ټول هغه کارونه دي چې دوی پورې اړه لري او دوی د خپل داخلي نظم له مخې په ټولو مواردو کې خپلواک دي.

۳- د علمي کادر خپلواکي:

په دې معنا چې استادان په خپلو اکاډمیکو فعالیتونو کې خپواکي لري له هر ډول بیروني فشار څخه ازاد دی، په تدریسی بهیر، تعلیم او تعلم، سالم نقد، نوښت، د تحقیق او څېړنو لپاره د موضوعاتو په ټاکلو او د نتایجو او لاسته راوړلو په نشرولو کې خپلواکي لري ددې ترڅنګ د خپل نظر په څرګندولو او خپل اکاډمیک موقف په ساتنه کې خپلواک دی په دې شرط چې اهلیت ئې ولري او داسې کړنې ونکړي چې د ده وظیفې سره په ټکر کې وي. (صالح، ۲۰۰۰، ص ۲۲۷)

۴- د محصلینو خپلواکي:

په دې معنا چې محصلین د خپل مایلان له مخې تخصصات ټاکي، په صنف کې د خپلو نظریاتو اظهار کوي، او د محصلینو لپاره د ځانګړې ټولنې جوړولو حق لري.

(محافظة، ۱۹۹۴، ص ۵۷)

د علمي خپلواکي پر وړاندې خنډونه:

اکاډمیکه خپلواکي د ټولنې د نظم یوه برخه ده په همدې ټولنه کې نشات کوي او په همدې ټولنه کې اغیز کوي او د همدې ټولنې د سیاسي او اجتماعي عواملو څخه متاثره کیږي، موږ دلته د بیلګې په توګه له ځینو عواملو څخه یادونه کوو چې د علمی خپلواکي پر وړاندې خنډ دي:

۱- سیاسي عامل:

په هره ټولنه کې پوهنتونونه او جامعات د ټولنې د سیاسي بهیر سره قوي ارتباط لري د همدې سیاسي بهیر د رنګ او شکل څخه اغیزمن کیږي، سیاسي عامل تر ټولو قوي او اغیزمن عامل دی چې د علمي خپلواکي په برخه کې مثبت یا منفي رول لرلی سي چې تاثیر ئې آن تر دولت پورې رسیږي، هغه دولتونه چې څېړونکو ته د رائي او فکر بیانولو خپلواکي ورکوي او د انتقاد حق ورکوي په هغه ملکونو کې د علم د نشر او له علمي واقیتونه څخه د استفادې مواقع ډیر وي، بالعکس هغه دولتونه چې په دې لار کې د تخویف، تقيید او معطلولو طریقه اختیاري هغوي د ټولني پرمختګ پر وړاندې موانع ایجادوي. (الصاوي، ۱۹۹۹، ص ۲۹۴)

۲- ټولنيز عامل:

اجتماعي عامل د کورنيو وضعیت پورې اړه لري چې په ټولنه کې څه حیثیت لري او له ټولنې سره څومره تماسک لري همدا راز په تعلیمي مؤسساتو کې د افرادو تر منځ خپلمنځي اړیکو پورې اړه لري دا او دیتور ته نور عوامل لکه عادات او کلتورونه د افرادو په صلاحیتونو او وړتیاوو باندې مستقیمه اغیز کوي، د علمی خپلواکي هدف دادی چې ټولنې ته پرمختګ ورکړي او په مقابل کې ټولنه په مادي او معنوي برخه کې اکاډمیک قشر- تائید کړي ترڅو هغوی وکولای سي خپل مسؤلیتونه په ښه او ازادانه توګه اداء کړای سي، علمی ازادی له ټولنې سره د وفاداري مفهوم لري. (الصاوي، ۱۹۹۹، ص ۲۹۸)

۳- اقتصادي عامل:

پیاوړی اقتصاد په فکري خوځښت او اکاډمیکي خپلواکي باندې ډیر تاثیر لري علمی څیړنې امکاناتو ته اړتیا لري چې کله ناکله ېې دولت نسبي پوره کولای، د امکاناتو شتون د څیړنیز بهیر اړوند وسائلو، د سمینارونو په دائرولو د څیړونو د نتایجو په نشرولو کې مرسته کوي د دې تر څنګ د څیړنیز بهیر په انکشاف او د استادانو لپاره د ښه ژوند په آماده کولو کې اغیزمن رول لري.

د پوهنتونونو متعدد معمولوونکي اقتصادي منابع هغه عامل دی چې دوی ته استقلالیت ورکوي او کولای سي چې د خپلو وظائفو تر څنګ د ټولنې رهبري هم وکړي.

بلعکس که د پوهنتون اعتماد یواځې په یوه اقتصادي منبع و اوسي نو په دې صورت کې به خامخا د تمویلونکي مرجع تر سیوري فعالیت تر سره کېږي.

مالي استغناء او ډاډمن چاپیریال د رائي او تفکر په ازدای کې مهم رول لري، له دې کبله اړینه ده چې استاد ته د ډاډمن چاپیریال مهیا کولو تر څنګ دومره معاش ورکړل سي چې دی وتوانیږي خپل بحثونه او څیړنې په حقیقي توګه تعقیب کړي.

کله ناکله کمزوری اقتصادي حالت استادان دپته اړباسي چې د علمی امانت داري څخه لري سي او علمی سرعت او په علم باندې تجارت ته مخه کړي. (الصاوي، ۱۹۹۹، ص ۳۰۱)

تائیدی: پورته ذکر سوي د علمی خپلواکۍ اصول د ښووا لوړو زده کړو مؤسسې د علمی شورا په (پنځم) ګڼه

پروتوکول غونډه کی په (۱۳۹۸/۵/۳۱ه ش) نېټه مطرح او تائید سوه.